

Xurşidbanu Natəvan - 190

Tək inci -

Xan qızı Natəvan

Aslan CƏFƏROV

*C.Cabbarlı adına Respublika
Gənclər Kitabxanasının direktoru*

Xurşidbanu Natəvan zəngin, dolğun və mənalı yaradıcılıq yolu keçən, XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının zənginləşməsində özünəməxsus yeri olan şairlərdən biridir.

Yaradıcılığının ilk vaxtlarında "Xurşid" imzası ilə, daha sonra "Natəvan" təxəllüsü götürərək, dərin məzmunlu qəzəllər yazan şairənin şeirləri hələ sağlığında ikən dillər əzbəri olmuşdur. Götürdüyü təxəllüsdən də məlum olur ki, o, şeirimizə narahat bir ilhamla gəlmiş, zəmanədən, xüsusilə də taleyindən şikayətçi olmuş, Füzulidə olduğu kimi, onun lirikasında da sevinclə kədər birləşərək vəhdət yaratmış, ədalətlə haqsızlığı, xoşbəxtliklə bədbəxtliyi törədən səbəblərin mahiyyətini açmağa çalışmış, cəmiyyət və təbiət qanunları ilə barişə bilməmişdir.

*Nə mən olaydım, İlahi, nə də bu aləm olaydı,
Nə bu aləm əra dil müqəyyədi-qəm olaydı.*

Dünyanın ədalətsiz qanunlarına qarşı öz etiraz səsini ucaldan şairə 17 yaşlı oğlu Mirabbas itirəndən sonra bir daha gülməmiş, qəm-qüssə içində yaşamış, şeirlərinə göz yaşları qarışmış, bu şeirlərin ruhunu dörd, kədər, ümitsizlik təşkil etmişdir. Fələyin amansızlığından şikayət edən şair yazırdı:

*Nə yaxşı günlər idi, səninlə munis idim,
Zəmanə indi edib sinə dağlı lalə məni.
Vüsələ yetməyibən zarü natəvan qaldım,
Edib fələk yenə həsrət o mah cəmalə məni.*

Xurşidbanu Natəvan ailədə yeganə övlad olduğu üçün onu sarayda "Tək inci" ad-

landırılar da, xalq arasında ona "Xan qızı" deyə müraciət edirdilər.

O, təkcə şair kimi fəaliyyət göstərmirdi, həm də öz dövrünün tanınmış və realist rəssamlarından biri kimi də şöhrət qazanmışdı. Onun bu günə gəlib çıxan albomunda lalə, qərənfil güllərinin, qovaq ağacının, Şuşaya aid bir mənzərənin... şəkilləri vardır. Bu rəsm əsərləri onun istedadlı bir rəssam olduğunu bir daha təsdiqləyir.

Xurşidbanu Natəvan həm də xeyriyyəçi, olduqca xeyirxah bir qadın kimi də tanınır. Onun ən böyük xeyriyyəçilik işi İsa bulğından Şuşa qalasına su çökürməsidir. Əhalini içməli su ilə təmin edən şairə xanım, eyni zamanda Şuşada hovuz, hamam, buxana və s. inşa etdirmiş, şəhərdə park saldırıb xalqın istifadəsinə vermişdir.

O, yoxsulların, kimsəsizlərin müdafiəçisi olmaqla yanaşı, kasıblara əl tutar, ictimai olanlara qayğı göstərirdi. Kasıb adamlara tez-tez baş çəkən şairə oturduğu döşəkənin altına 100 manat qoyar və bunun səbəbini belə açıqlayarmış: "Hər dəfə bir kasıbı sevindirəndə aldığım həzzin dərəcəsi ölçüyə gəlmir".

Xurşidbanu Natəvan həm də gözəl şahmat oyunu ilə hamını heyretləndirirmiş. Heç də təsadüfi deyildir ki, o, məşhur fransız yazıçısı Aleksandr Düma ilə də görüşmüş, onunla şahmat oynamış və onu təəcübləndirmişdir.

Aleksandr Düma Şorq qadınının bu cür yüksək intellektə malik olmasını yüksək qiymətləndirmiş və ona şahmat taxtası bağışlamışdır. Həmin şahmat taxtası hazırda Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyində qorunub saxlanmaqdadır.

Xurşidbanu Natəvan həm də Şorq təbətənin gözəl bilicisi olmuş, bir çox xəstələri türkçə ilə müalicə etmişdir.

O, hərtərəfli istedadla malik olan xeyriyyəçi, gözəl tikmələr yaradıcısı olan qabiliyyətli qadın, hamını valeh edən şahmat oyunçusu, cıdır yarışları üçün xüsusi Qarabağ atları yetişdirən iş adamı kimi tanınırdı. Amma o, incə ruhlu şair kimi daha çox şöhrət qazanmışdı.

Xurşidbanu Natəvan Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində diqqətəlayiq yer tutan söz ustadlarındandır.

O, vətənin rifahı naminə canını, varını əsirgəməyən, Danko kimi xalq yolunda ürəyini məşəl edən həm şairə, həm də el anası kimi ədəbiyyat tariximizdə mühüm yerlərdən birini tutur.

Xan qızı Natəvanın şəxsiyyətini, ictimai fəaliyyətini xalqımız yüksək qiymətləndirmiş, adını əbədiləşdirmişdir. Azərbaycanda həm də haqq tərəfdarı, xeyirxahlıq simvolu olaraq tanınan və sevilən şairənin 1960-cı ildə Bakıda heykəli, 1982-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin iştirakı ilə Şuşada büstü ucaldılmışdır.

1992-ci ildə Şuşanı işğal edən erməni vandalları şəhərdəki tarixi-memarlıq və mədəniyyət abidələrini dağıdarkən Xan qızının büstü də "terrora" məruz qalmış, amma 44 günlük Vətən müharibəsindən sonra onun büstü özəli məkanına qaytarılmışdır.

Bu gün Şuşada yenidən ucalan və müzəffər ordumuzun, Ali Baş Komandanımızın, zəfərimizin təntənəsini nümayiş etdirən Xan qızının büstü də mənəvi dəyərlərimizə ehtiramın bariz nümunəsidir.

Möhtərəm Prezidentimizin Xurşidbanu Natəvanın 190 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Sərəncam imzalaması xalqımız tərəfindən sevinclə, minnətdarlıqla qarşılandı. Sərəncamda da deyildiyi kimi, Xan qızı Natəvan mənbəyini doğma təbiətin gözəlliklərindən alan ədəbi yaradıcılığını xalqa məhəbbət nümunəsinə çevrilən xeyriyyəçilik fəaliyyəti ilə ağılşad şəkildə uzlaşdırmış, yaşadığı Şuşa şəhərinin abadlığı və mədəni həyatının canlılığı üçün böyük zəhmət sərf etmiş, humanist təbiətində və nəciyyəsinə görə tanınmış fədakarlıq və mərhəmət müjəssəməsi kimi sevilmişdir.

Xurşidbanu Natəvan Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində diqqətəlayiq yer tutan söz ustadlarındandır.

O, vətənin rifahı naminə canını, varını əsirgəməyən, Danko kimi xalq yolunda ürəyini məşəl edən həm şairə, həm də el anası kimi ədəbiyyat tariximizdə mühüm yerlərdən birini tutur.

Bu gün Qarabağın əngin səmalarında, azad Şuşada ruhu dolaşan Xurşidbanu Natəvanın Qarabağın hər daşında, torpağında, otunda, çiçəyində, ağacında Cıdır düzündə ... nişanəsi var. Bu gün bizimlə birlikdə Xan qızının da müqəddəs ruhu əbədi və özəli yurdumuza - Qarabağa, Mədəniyyət Paytaxtımız əziz Şuşaya qayıdıb.

Bu qayıdış əbədidir.